

3. *Тоффлер Е.* Третя хвиля / Пер. з англ. А. Євси / Е. Тоффлер. – К. : Всесвіт, 2000. – 453 с.
4. *Masuda Y.* The Information Society as Postindustrial Society. Wash.: World Future Soc., 1983. – P. 29.
5. *Кастельс М.* Информационная эпоха : экономика, общество и культура / М. Кастельс. – М. : ГУ-ВШЭ, 2000. – С. 27, 81.
6. Mark U. Porat. The Information Economy. Nine volumes. Office of Telecommunication, US Department of Commerce. Washington, 1977.
7. *Чугунов А. В.* Розвиток інформаційного суспільства : теорії, концепції та програми : Навчальний посібник / А. В. Чугунов. – С.-Пб. : Ф-т філології та мистецтв С.-ПбДУ, 2007. – 98 с.
8. *Корнейчук Б. В.* Информационная экономика / Б. В. Корнейчук. – С.-Пб. : Питер, 2006. – 400 с.
9. *Мунтіян В. І.* Економічна безпека України [Текст] / В. І. Мунтіян. – К. : КВЦІ, 1999. – 463 с.
10. Інституціонально-інформаційна економіка : Підручник. Затверджено МОН / А. А. Чухно, П. І. Юхименко, П. М. Леоненко. – К., 2010. – 687 с.
11. Історія економічних учень : Підручник / Л. Я. Корнійчук, Н. О. Татаренко, А. М. Поручник та ін. ; За ред. Л. Я. Корнійчук, Н. О. Татаренко. – К. : КНЕУ, 1999. – 564 с.
12. *Кастельс М.* Информационная эпоха : экономика, общество и культура / М. Кастельс. – М. : ГУ-ВШЭ, 2000. – С. 77.
13. *Махлуп Ф.* Производство и распространение знаний в США / Ф. Махлуп. – М. : Прогресс, 1966. – 283 с. (Fritz Machlup. The Production and Distribution of Knowledge in the United States. Princeton: Princeton University Press. 1962).
14. *Дубов Д. В.* Інформаційне суспільство в Україні : глобальні виклики та національні можливості. Аналітична доповідь / Д. В. Дубов, О. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк. – К., НІСД. – 2010.
15. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Авт.-упоряд. : Г. О. Андрощук, І. Б. Жилияєв, Б. Г. Чижевський, М. М. Шевченко. – К. : Парламентське видавництво, 2009. – 632 с.

УДК 338.24

В. Г. Кабанов
кандидат економічних наук,
Університет економіки та права «КРОК»
К. В. Цеков
магістрант,
Університет економіки та права «КРОК»

Формування сучасної парадигми державного регулювання національної економіки

Статтю присвячено розгляду факторів, що впливають на формування парадигми регулювання національної економіки. Здійснено їх класифікацію, окреслено загальну ситуацію та тенденції до зміни ролі держави в регулюванні національної економіки.

Ключові слова: державне регулювання економіки, світові тенденції до зміни державного регулювання, парадигма державного регулювання.

В. Г. Кабанов
*кандидат економічних наук,
Університет економіки і права «КРОК»*

К. В. Цеков
*магістрант,
Університет економіки і права «КРОК»*

Формирование современной парадигмы государственного регулирования национальной экономики

Статья посвящена рассмотрению факторов, влияющих на формирование парадигмы регулирования национальной экономики. Проведена их классификация, описана общая ситуация и тенденции к изменению роли государства в регулировании национальной экономики.

Ключевые слова: государственное регулирование экономики, мировые тенденции к изменению государственного регулирования, парадигма государственного регулирования.

V. Kabanov
*Ph.D, Assistant Professor of International Business Department,
«KROK» University*

K. Tsekov
*Master's Degree student,
«KROK» University*

Formation of the modern paradigm of the national economy state regulation

An article under consideration gives prominence to factors, which influence the formation of the national economy regulation paradigm. In the article classification of the factors is carried out and overall situation and trends to the change of a role of the state in national economy regulation are described.

Keywords: state regulation of economy, world trends to the state regulation alterations, paradigm of the state regulation.

Постановка проблеми

У сучасному світі в умовах глобалізації та трансформації більшості економік, лібералізації світової торгівлі зростає кількість факторів, що прямо чи опосередковано впливають на державне регулювання. Водночас із виникненням кризових економічних явищ на Заході збільшилась кількість протекціоністських заходів, з'явилося більше проблем у господарствах країн, що потребують вирішення. Західноєвропейські країни та США найбільше пропагували лібералізацію міжнародної торгівлі, проте ретроспективний аналіз свідчить, що ці країни також мають тенденцію до введення протекціоністських заходів під час стагнації чи рецесії вітчизняної економіки. Тобто державне регулювання економіки відбувається під впливом системи факторів, зі зміною яких змінюється й державна регуляторна політика.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідження наукової літератури з проблеми формування державної парадигми дає підстави для висновку про актуальність питання. Зокрема В. М. Гриньова та М. М. Новікова наголошують, що державне регулювання ЗЕД забезпечує формування та підтримку оптимальної структури зовнішньоекономічних зв'язків країни, оскільки ринковий механізм не усуває диспропорції в зовнішньоекономічній діяльності [1, с. 356]. Проте Г. М. Калетнік зі співавторами наголошують на тому, що необгрунтована експансія держави є не меншою загрозою, ніж повне її нівелювання. Необхідність оптимального поєднання державних функцій із принципами ринкового саморегулювання залишається наріжним каменем теорії державної політики [2, с. 7]. Як вважає Ю. М. Уманців та співавтори, на сучасному етапі відбувається перехід до «ефективної держави». По-перше, держава через збільшення дефіциту державного бюджету зменшує перелік своїх обов'язків і перекладає їх на інших суб'єктів. По-друге, витрати за пенсійним забезпеченням, медичним страхуванням й іншими соціальними виплатами не повинні відшкодовуватися тільки за рахунок державних коштів [3, с. 83]. МВФ у своєму звіті вказує, що державна економічна політика залежить від рішень уряду в минулому. Теперішні дії та політика держави в регулюванні економіки є наслідком історичних подій, як, наприклад, Велика депресія, світові війни тощо. Цей звіт наголошує, що державна політика формується під впливом багатьох факторів [4, с. 7]. Деякі провідні економісти, як, наприклад, Лоренс Саммерс (екс-Міністр фінансів США), більше покладаються на «невидиму руку ринку» і вважають необхідним зменшення державного впливу на фінансовий та економічний сектори.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Фактори, що впливають на державне регулювання економіки та їх класифікація в сучасних умовах не достатньо досліджені у вітчизняній літературі. Не існує єдиної точки зору на тенденції змін ролі держави в сучасній світовій економіці.

Формулювання цілей статті

Метою статті є класифікація факторів, які впливають на формування парадигми державного регулювання економіки, аналіз аргументації дослідників щодо змін ролі держави в сучасній економіці, висвітлення свого бачення на цю тему.

Виклад основного матеріалу дослідження

Новою особливістю, що характеризує світову економіку XXI ст., є перехід від інтернаціоналізації господарського життя, якій притаманне налагодження тісних торгово-економічних відносин між окремими міждержавними господарськими комплексами, до глобалізації світового господарства.

Державне регулювання економіки – це втручання державних органів влади за допомогою різних методів та інструментів у розвиток основних економічних процесів з метою забезпечення позитивних соціально-економічних результатів [1, с. 16]. Парадигма державного регулювання спирається на сукупність історично сформованих методологічних, світоглядних, наукових, управлінських та інших принципів, прийнятих у суспільстві в якості зразка, норми, стандарту вирішення проблеми [5, с. 340].

Останніми роками точаться дискусії навколо обгрунтування та визначення місця й ролі держави в умовах впливу глобальних чинників. Загалом можна виокремити три основні точки зору. Прихильники першої вважають, що в сучасних умовах розвитку з державою нічого не відбувається, вона й надалі зберігає

традиційні функції в політичній, економічній і соціальній сферах. Якщо в економічній сфері можна виділити тенденції, що вказують на появу нового стану світової економіки – «глобальної економіки», то в інших сферах суспільного життя світ залишився таким, яким і був раніше – держава відіграє тут ключову роль.

Прихильники другої точки зору вважають, що інтеграційні процеси в економіці та глобалізація фінансового ринку ведуть до поступового «стирання» державних кордонів і послаблення державного суверенітету в цій сфері. Приватний капітал має більше ресурсів, ніж центральні банки, навіть таких країн, як США. Не національні уряди, а приватний капітал визначає ситуацію на світовому ринку. Деякі дослідники роблять висновки про неминуче відмирання національних держав, що нібито поступово втрачають позиції, які займали у всіх сферах суспільного життя. В економіці державу обмежили транснаціональні корпорації та міжнародний фінансовий капітал, у культурі – різні недержавні організації, у зовнішньополітичній сфері – міждержавні та міжнародні (наддержавні) організації. Людство вступило в еру «глобального правління» та «глобального суспільства».

Інші дослідники дійшли висновку, що держава – це перехідне історичне явище, яке знаходиться в кінці своєї історії. Такі висновки роблять не тільки західні дослідники, а й дослідники зі Східної Європи.

Існує також і третя, компромісна точка зору на проблему визначення місця та ролі держави у світовій економіці, яка полягає в тому, що у світі відбуваються достатньо глибокі зміни, у результаті яких поряд із державами починають активно діяти й недержавні суб'єкти. Це означає корегування уявлень про світ, яке називають «державоцентризмом» чи «методичним націоналізмом» [1, с. 13].

Кожному історичному періоду властива притаманна тільки йому парадигма державного регулювання економіки. Під факторами формування парадигми державного регулювання економіки слід розуміти процеси та явища, які безпосередньо або опосередковано впливають на формування системи регулювання економіки у визначений проміжок часу. Як правило, парадигма державного регулювання формується під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. Існує тенденція до обмеження державного регулювання економіки.

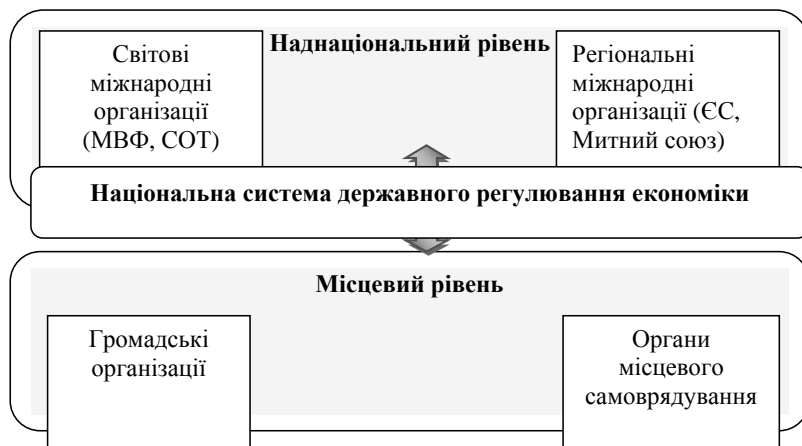

Рис 1. Тенденція перерозподілу повноважень держави

Джерело: [6, с. 39]

Одна частина повноважень передається на наднаціональний рівень, а інша – на місцевий (рис. 1).

Попри те, що деякі вчені вважають, що держава знаходиться в кінці своєї історії та стрімко втрачає позиції в регулюванні, є підстави сумніватися в істинності такого твердження. По-перше, держава є первинним суб'єктом міжнародного права і має правосуб'єктність. По-друге, саме урядові міжнародні організації (тобто організації, засновані на основі договорів і домовленостей між урядами країн) відіграють ключову роль у функціонуванні та регулюванні економічної діяльності. Жодна з неурядових міжнародних організацій не має впливу, подібного до того, який мають СОТ, ООН, МВФ тощо.

Не можна стверджувати, що держава зберігає за собою ті ж позиції, що мала раніше. На тлі загальносвітової тенденції до лібералізму та відкриття кордонів посилюється значення деяких функцій держави. Хоча Україна після вступу до СОТ у 2008 р. була змушена зменшити ввізні мита, на нашу думку, вступ був правильним кроком. За результатами 2012 р. експортна та імпортна квоти України становили 39,58% та 51,19%, відповідно, а це означає, що економіка країни значно залежна від зовнішніх ринків [7].

Існує складна система факторів, що впливають на формування системи державного регулювання. У зв'язку з різноманітністю цих факторів доцільно класифікувати їх за певними критеріями (рис. 2). Якщо з першими трьома критеріями все зрозуміло, то четвертий потребує пояснень. Як показано на рисунку, фактори можуть бути загальними та специфічними. До загальних факторів формування сучасної парадигми державного регулювання економіки можна віднести:

- ефект глобалізації та збільшення взаємозалежності;
- ефект розвитку інтеграційних процесів, що виявляється в об'єднанні чи прагненні до об'єднання досить різних країн;
- домінування економік ринкового типу;
- все більш швидкий розвиток науково-технічного процесу;
- інтернаціоналізація капіталу та існування ТНК;
- збільшення кількості спекулятивного капіталу;
- більший професіоналізм трудових ресурсів і більш гнучке їх переміщення та міграція.

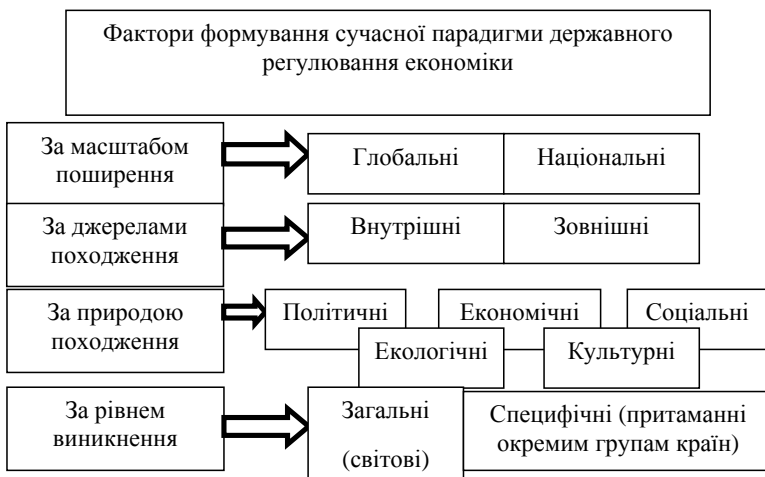

Рис 2. Класифікація факторів, що впливають на формування парадигми державного регулювання економіки

Джерело: розроблено автором на основі [3, с. 79]

Специфічні фактори можна розмежувати на ті, що притаманні країнам, які розвиваються, що притаманні країнам із перехідною економікою та притаманні країнам із розвинутими економіками. Для кожної групи країн властиві особливі фактори, наприклад, країни, що розвиваються, забезпечують вищі темпи економічного зростання, ніж економічно розвинуті.

Хоча деяка частина функцій держави й передається на наднаціональний рівень, вплив глобальних чинників породжує нові проблеми, вирішення яких неможливе без держави. Як приклад можна навести таке: ухилення від сплати податків за допомогою офшорів, тероризм, поширення міграційних процесів, відмивання «брудних» грошей, забруднення довкілля тощо. Посилюється необхідність контролю фінансової сфери загалом і ринку деривативів зокрема, з метою обмеження їх впливу на виникнення фінансових бульбашок. Міжнародні компанії зумовлюють необхідність формування досконалішої системи оподаткування, позаяк вони мають змогу виводити капітал у країни з низьким рівнем оподаткування [8, с. 1]. Багато країн зберігають державну монополію в деяких стратегічних галузях, що також не зменшує роль держави в економіці.

На формування сучасної парадигми державного регулювання економіки впливають також поява нових суб'єктів, або їх зростаючий вплив. До цих об'єктів належать:

- міжнародні організації (МВФ, СОТ, «Велика вісімка», ООН);
- неурядові організації (Журналісти без кордонів, Transparency International тощо);
- інституційні інвестори, на кшталт страхових компаній, пенсійних і хедж фондів;
- регіональні організації;
- окремі індивіди (лідери розвинутих держав, посадові особи фінансових інститутів, авторитети в галузі фінансів, такі як Дж. Сорос і Уорен Баффет тощо).

Прикладом впливу окремих осіб може бути заява Маріо Драггі, голови Європейського ЦБ, що «ЄЦБ зробить все, що потрібно, щоб зберегти євро». Після цієї заяви відсотки по десятирічних облігаціях проблемних країн єврозони значно знизилися [9, с. 67]. Іншим прикладом є заява голови ФРС США про можливе скорочення «кількісного пом'якшення». Після цього валюти багатьох країн, що розвиваються, девальювали відносно долара [10, с. 64].

У багатьох сферах роль держави стає вагомішою. Однак збільшується не тільки кількість факторів, які впливають на державне регулювання, а й кількість засобів регулювання, які держава застосовує задля отримання потрібного результату. Наприклад, в останні кілька років неодноразово використовувалася політика «кількісного пом'якшення». Її запровадили в Японії, як один із пунктів плану реформ нового уряду, що має на меті вивести економіку із двадцятирічної стагнації. «Кількісне пом'якшення» (Quantitative easing) – це нетрадиційний спосіб грошово-кредитної політики, що використовується центральними банками для стимулювання зростання національної економіки, коли корегування грошово-кредитної політики за допомогою звичайних методів стає неефективним або неможливим. ЦБ країни викуповує на фінансових ринках активи, тим самим вливаючи в економіку значну кількість ліквідних фінансових ресурсів [11].

За результатами одного кварталу ВВП Японії зріс на 0,9%, що є найбільшим показником за останні роки [12, с. 13] «Ноу-хау» державного регулювання є «forward guidance» – утримання нульової облікової ставки ЦБ доки не буде досягнуто бажаних показників [13].

Роль держав в регулюванні економіки залишається й буде залишатися зна-

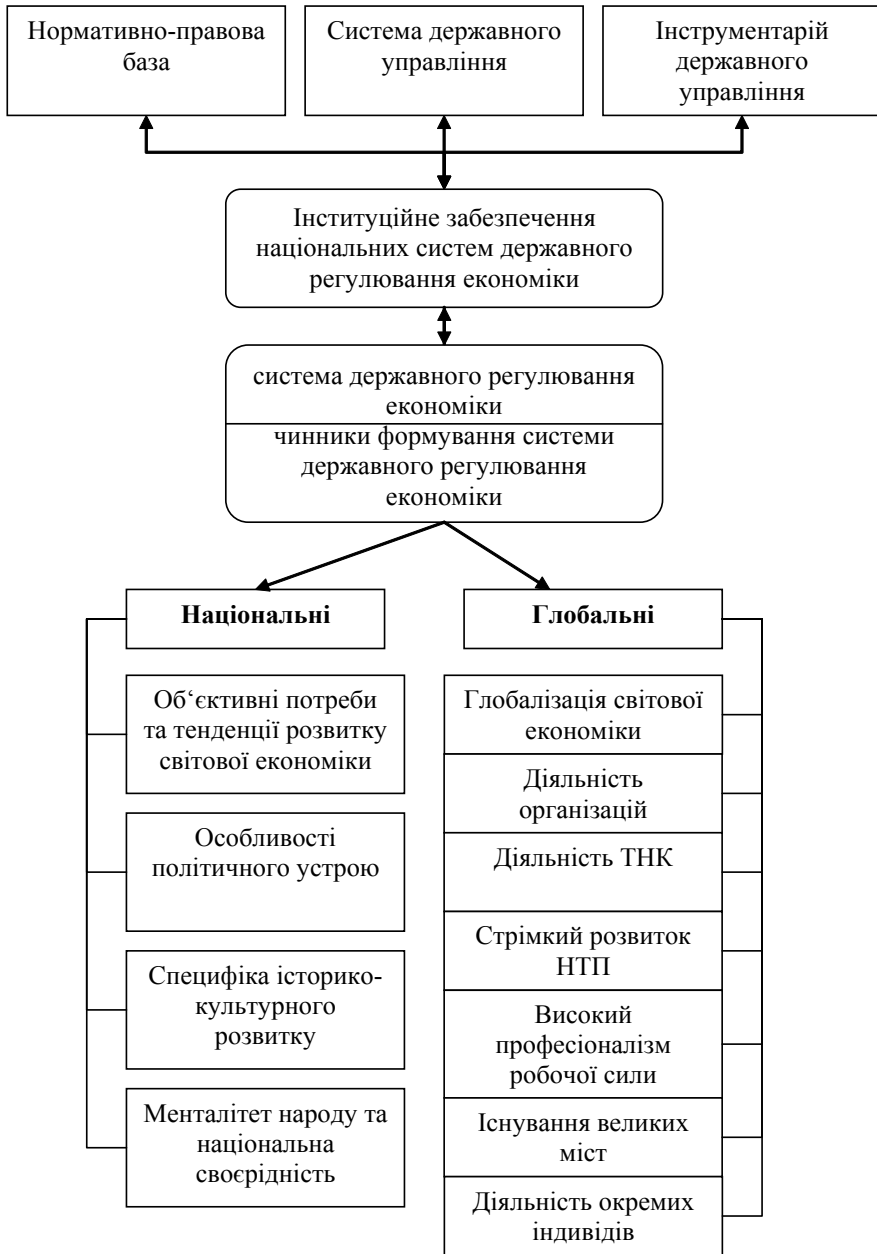

Рис 3. Основні фактори та складові формування інституційного забезпечення національних систем державного регулювання економіки

Джерело: розроблено автором на основі [14]

чною. Поступово змінюватимуться методи державного регулювання, фактори, що впливають на регулювання, і сфери державного регулювання. Вихідним елементом сучасної парадигми державного регулювання повинен стати його цілісний і системний характер. Інститути державного регулювання повинні слугувати не альтернативою ринковому ладу, а координуватися з механізмами саморегулювання ринку (рис. 3). Сучасна парадигма державного регулювання повинна будуватися, виходячи з таких вимог:

- адекватність об'єктивним умовам функціонування та стану розвитку економіки на відповідному етапі, наприклад, перехідному стану;

- комплексність і системність, що означає охоплення всіх економічних і соціальних процесів;

- цілісність системи, що складається з окремих елементів, – суб'єктів, об'єктів, цілей, методів, підходів і інструментів, що пов'язані між собою.

Без урахування всіх факторів і без досягнення системного ефекту державне регулювання буде недосконалим і неефективним. Державне регулювання повинно бути комплексним і послідовним, на національному та наднаціональному рівні. Ефективне кооперування з іншими державами-партнерами дасть позитивний результат державного регулювання.

Висновки

Держава буде відігравати ключову роль у регулюванні економіки, передаючи деякі повноваження на наднаціональний і місцевий рівні, одночасно з передачею деяких повноважень як на наднаціональний рівень, так і на місцевий.

Однією з особливостей державного регулювання ставатиме кооперування груп країн для отримання потрібних результатів. Зокрема, у разі підписання Україною асоціації з ЄС, а згодом і входження до Євросоюзу, може бути утворений потужний східноєвропейський блок країн (Україна, Польща, Литва, Латвія, Хорватія, Чехія).

Література

1. *Гриньова В. М.* Державне регулювання економіки: Підручник / В. М. Гриньова, М. М. Новікова. – К.: Знання, 2008. – 398 с.

2. *Калетнік Г. М.* Державне регулювання економіки: Навчальний посібник / Г. М. Калетнік, А. Г. Мазур, О. Г. Кубай. – К.: «Хай-Тек Прес», 2011. – 428 с.

3. *Уманців Ю. М.* Механізм економічної політики: Навчальний посібник / Ю. М. Уманців, О. І. Міняйло, В. І. Косик. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. – 436 с.

4. The changing role of the state in the economy: a historical perspective // International monetary fund [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp97114.pdf>

5. *Сурмин Ю. П.* Теория систем и системный анализ: Учебное пособие / Ю. П. Сурмин. – К.: МАУП, 2003. – 368 с.

6. *Георгіаді Н. Г.* Регулювання зовнішньоекономічної діяльності / Н. Г. Георгіаді, С. В. Князь. – Львів: Видавництво НУ «Львівська політехніка», 2004. – 196 с.

7. Платіжний баланс за 2012 рік // Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=1316033>

8. D. Yadron Apple CEO pushes back against US tax probe / D. Yadron, K. Linebaugh, J. E. Lessin // The Wall Street Journal Europe Edition – May 22 2013 – P. 1.

9. M. Sauga Die Macht am Main / M. Sauga, C. Schult, A. Seith // Der Spiegel – Nr. 12 – P. 66.

10. W. Wagner Die groÙe Flucht / W. Wagner // Der Spiegel – Nr. 35 – P. 65.

11. Quantitative easing definition – Investopedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.investopedia.com/terms/q/quantitative-easing.asp/>

12. Y. Hayashi Drop in markets fuels debate on Abenomics / Y. Hayashi // The Wall Street Journal Europe Edition – June 14-16 2013 – P. 13.

13. Dove v dove – The Economist [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economist.com/news/finance-and-economics/21584387-style-more-substance-divides-two-main-candidates-head-fed-dove-v>

14. *Буніна М.* Нова фінансова архітектура у контексті глобальної кризи / М. Буніна // Фінансовий ринок України. – 2009. – № 2 (64). – С. 3-4.